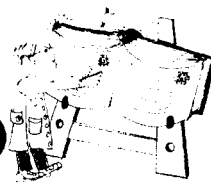

מיתודה

טיפוח הקריאה החופשית*

מאת יעקב בנאי

אחד מעיקרי עבודתנו היה קירוב הילדים לספר הטוב ולהתעניינות בקריאת ספר ועיתון. היינו נוהגים לקרוא לפני הילדים ספרים שלמים בהמשכים. קריאת הספר היתה בדרך כלל בהפסקה שלאחר הצהריים, לפעמים בין כותלי הכיתה; ובמזג אוויר נאה — בחוץ, על החולות. הילדים היו משתרעים מסביב למחנך ובולעים בצמא את עלילת הסיפור. לא קרה מקרה שילד ייעדר משעות אלה, שעות של השראה והידוק הקשרים בין המחנך לתניכיו, כי הרי שעות אלה גרמו תענוג גדול למאזינים, הואיל ולא היו כרוכות בשום תביעה. ההקשבה היתה תמיד מרוכזת, מה שניכר ביותר בפניהם ובעיניהם של הילדים. ההתעניינות בשעות קריאה אלה היתה כה גדולה, שאף ילד לא היה מוכן להפסיד מתוכן הספר. ילדים שנעדרו מחמת תורנות או מחלה, היו מבקשים מחבריהם, שיספרו להם את תוכנם של הפרקים שהחסירו, או שהיו שואלים מהמחנך את הספר כדי למלא את החסר בקריאה עצמית. ראינו בחוש את גידול היחס של הילדים והתעניינותם בקריאת ספרים נבחרים, מתוך התייעצות עם המחנכים. מובן מאליו, שהייתי בוחר ספרים מושכים ביותר ומשתדל לקראם קריאה מוטעמת לאחר הכנה מראש. עד כמה שאני נזכר כעת קראתי בכיתות ו'—ח', בדרך כלל, מארבעה עד שישה ספרים בשנה, בהתאם לגודלם. אביא, לדוגמה, ספרים אחדים שקראתי לפנייהם בכיתות ו'—ח' כלהלן:

פ"ה ברנט: "הלורד הקטן"; "יבורלא"; "בלי כוכב"; מרק טווין: "בן המלך

* מתוך: בנאי יעקב, סיפורו של בית-ספר חופשי, הוצאת אוצר המורה תשל"ו, עמ' 46—47.

והעניי; ; ו' הוגו : "עלובי החיים"; ; ב' דישראל: "דוד אלרואי"; ; א' מאפו : "אהבת ציון"; ; שלום עליכם : "מוטל בן פייסי החזן"; ; ח"נ ביאליק : "ספיח"; ; ה' סנקוויץ'; ; "קוו ואדיס"; ; ש' אש : "המכשפה מקשטיליה"; ; מ' ברוד : "ראובני שר היהודים"; ; ו' קורולנקו : "הנגן העיוור"; ; פ' דוסטויבסקי : "חלכאים ונדכאים"; ; י' בורלא : "עלילות עקביא", וכו'. בימים ההם לא היה מבחר הספרים רב כבימינו, ולא תמיד קראנו בספר המתאים לפי דרגת הקושי, אולם קריאת המחנך ונכונותו לפרש קטע בלתי מובן, לכשנדרש, איפשרו לתלמידים לקלוט את התוכן במלואו. בדרך זו פתרנו כמה בעיות אחרות, מלבד טיפוח ההתעניינות בקריאה. איפשרנו, מבחינה טכנית, לקבל על-ידי קריאה מרובה, מלבד חוויות, אוצר לשון נרחב, סיגול שפה ספרותית, כושר ביטוי, הבנה מפותחת של העלילה בהיקף מגוון של נפשות פועלות, מה שלא ניתן להשיג על-ידי קריאת סיפורים קצרים או קטעים מתוך מקראה. השיחות הנרגשות בין המאזינים הקטנים לאחר שעות הקריאה העידו על השפעת החומר הנקרא ועל תפיסתו. בשיחות אלה תרמו התלמידים המפותחים הרבה מאד לקירוב הבנתם של חבריהם החלשים לקטעים הקשים יותר ולחיצוק המגע החברי ביניהם.

לפיתוח הקריאה החופשית השתמשנו בסוג נוסף של פעולה מכוונת והיא הקריאה בעיתון. זוגות או חוליות של תלמידים היו ממונים על מדור מיוחד בעיתון. היו שהתעניינו בכרוניקה מקומית, והיו שעניינם היה בעיקר בספורט; ; אחרים נהו דווקא אחרי מאורעות חוץ-לארץ, והיו שהתעניינו בפוליטיקה דווקא. תפקידו של כל אחד ואחד היה לברור לעצמו ידיעה, אחת או יותר, שמצא בה עניין מיוחד, ולקרוא אותה לפני הכיתה. הילד, שהכין את הקטע לקריאה או לסיפור תוכנו, לפי בחירתו, צריך היה להיות מוכן להשיב לשואליו, לפי מידת האפשר, על מקום ההתרחשות, ולציין על מפה. קריאת קטעים אלה היתה מלווה בהערות המחנך לגבי פעולות שונות, או חיכוכים בין ילד לחברו, שהובאו לשיחת הכיתה. שיחות אלה הניחו יסוד להקניית מידע על המתרחש בארץ ובחוץ-לארץ. שיחות המוקדשות להסברם של מאורעות שונים — מטרתן היתה להרגיל את חברת התלמידים להתעניין ב"היסטוריה", בתהליך התהוותה ובגיאוגרפיה אקטואלית. מלבד זאת למדו התלמידים להבחין בידיעות בעלות-ערך, וכן שמו לב לכותרות של הידיעות, באיזו מידה הן מוסרות תוכן תמציתי של ידיעה או נושא מסויים. ברור דברים אלה תרם תרומה חשובה לכתיבה החופשית של התלמידים ולשימת-לב לשמו של החיבור, שצריך לבטא את נושאו. קריאת קטעי העיתונות העמיקה תודעתם של התלמידים מבחינה אזרחית. לא פעם הושמעו הקבלות בין המתרחש בחברת הילדים ובין מאורעות דומים במחנה המבוגרים והלקח שיש ללמוד מהקבלות אלה. היו אומנם בודדים שהסתפקו בידיעה המיוחדת, בהתאם למשימתם לעקוב אחר סוג מיוחד של עניינים, אולם הרוב, מתוך חיפוש הקטעים הנוגעים להם במיוחד, נגררו אחרי קריאה מורחבת יותר. לפעמים, כשתלמיד מסר ידיעה מסוימת מתחום משימתו, שמע הערה מחברו, כי פסח על ידיעות נוספות בעיתון של אותו יום, שגם

הן שייכות לתחום זה. בהזדמנות זו קרא התלמיד המעיר או ציטט בעל-פה את הידיעה שלפי דעתו אינה נעדרת עניין וראויה להישמע באוזני הילדים. מקרים כשל אלה של תלמידים, אשר גרמו לחיכום של חבריהם, הגבירו את אחריותם להתעמקות-יתר בקריאת הידיעות ובבחירת המתאימות והמעניינות שבהן, ומתוך זה התפתח בהם ההרגל להציץ גם באותן ידיעות, שהן מחוץ לעניין הנדון.

אגב פעולה זו התפתח נוהג אצל תלמידים מסויימים לקרוא לפני החברה סיפור או שיר שקראו, בספר או בעיתון, ושמצא חן בעיניהם. לאחר הקריאה היו ילדים משמיעים הערכות על העניין שמצאו בסיפור או בשיר. בזה עודדו את חבריהם ששיתפום בהנאה מיצירה שבחירתה נעשתה מתוך התרשמות מיוחדת.

קריאת ספרים כמקצוע חובה בבית-הספר

מר יצחק שור מגיב * על ההצעה של עזרא בן-שלום שהובאה בחוברת ג' (י"א) של "ספרות ילדים ונוער". תגובות נוספות בחוברת הבאה.

בסרט נע בספריה? האם יעניק ציון טוב למי שקרא בקבלנות, על פי מטרים, או למי שקרא היטב, וספג את הספרות? תלמידים שאינם אוהבי ספרות חכמים ממוריהם אוהבי הספרות: הם יתמצתו את סיכומיהם של המעטים שקראו, ואילו המורה ישכח את מי שתימצת וגנב את דעתו ולא האריך כמי שקרא. מה יישאר? תישאר התחושה של ברוך שפטרנו, ונפטרנו, ושילמו לנו בציון, וסוף פסוק לספרות".

מר יצחק שור מזדהה עם כאבו של עזרא בן-שלום ומסכים שלפנינו בעיה חמורה, אך הוא סבור שביכולתו של המורה להביא לתיקון המצב.

מורה שהוא אוהב ספר ישמש דוגמה אישית לתלמידיו.

ימליץ לפניהם על ספרים חדשים וישו-חח עמהם על ספרים שקראו.

יצחק שור חולק נמרצות על ההצעה הנ"ל. בנימוקיו הוא מביא את דעתו של ס' יזהר שפורסמה ב"החינוך" (ג'—ד', מאי 1972), ומנמק את התנגדותו להצעה של בן-שלום בכך שאין דרך פדגוגית — דידקטית לביצוע הרעיון.

לפי יצחק שור אי-אפשר להעריך בציון נים את הקריאה וברור הוא שחלק ניכר מהתלמידים יערימו על מוריהם והמטרה לא תושג.

"איך יעניק עזרא בן-שלום ציונים לקורא הטוב?" — אומר מר יצחק שור — "על פי הכמות? על פי ההספק? ומי לידי יתקע שתלמידיו לא יפברקו רשימות ספרים, שקראו, כביכול, או החליפו

* מתוך מאמרו של מר יצחק שור שהתפרסם ב"על המשמר" ב"ט"ז באייר תשל"ז (4.5.77).